

กระแสโลกยุคหลังสงครามเย็น

น.อ.รศ. ทองใบ วีรพันธ์ทางกูร
รองศาสตราจารย์ ฝายศึกษา โรงเรียนนายเรือ

ผู้เขียนได้เคยนำเสนอเรื่องของกระแสโลกในยุคสงครามเย็นไปแล้ว (ในชื่อเรื่อง “สงครามเย็น (Cold War) : เรื่องเก่านำมาเล่าใหม่” ในวารสารโรงเรียนนายเรือ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (เดือน เมษายน - มิถุนายน ๒๕๔๘) ที่ผู้เขียนจะนำเสนอต่อไปนี้เป็นเรื่องสืบเนื่อง เป็นเรื่องของกระแสโลกในยุคหลังสงครามเย็นในช่วงต้นๆ โดยเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์เหตุการณ์ตอนที่อิรักได้ฉวยโอกาสช่วงเกิดสัญญากาศทางการเมืองของโลกทำการรุกรานคูเวตเรื่อยไปจนถึงการวิเคราะห์สถานะของจีนที่โดดเด่นเป็นมหาอำนาจ “ดาวรุ่ง” ขึ้นมาในฐานะที่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและทางอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว

อิรักบุกยึดคูเวต และสหรัฐอเมริกากับมหาอำนาจตะวันตกร่วมกันต่อต้าน

ยุคหลังสงครามเย็น (The Post-Cold War Era) ได้เริ่มต้นขึ้นในขณะที่สหภาพโซเวียต (Soviet Union) กำลังเริ่มจะแตกแยกออกเป็นสาธารณรัฐต่าง ๆ ในปี ค.ศ. ๑๙๙๐ อิรักมีความเชื่อว่าการสิ้นสุดของสงครามเย็นครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดสัญญากาศทางการเมืองขึ้นในภูมิภาค จึงได้ฉกฉวยโอกาสนี้ยกทัพเข้าไปในคูเวตประเทศเพื่อนบ้านโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือเพื่อควบคุมแหล่งน้ำมันของตะวันออกกลาง การดำเนินนโยบายเปลี่ยนแปลงสถานภาพเดิม (Status Quo) ของอิรักในครั้งนี้ก่อให้เกิดความตึงเครียดกับบรรดาชาติมหาอำนาจตะวันตก (Western Powers) ซึ่งมีความเห็นว่าการกระทำของอิรักจะเป็นตัวอย่างแก่ประเทศอื่น ๆ ที่อาจจะนำไปปฏิบัติในยุคหลังสงครามเย็นได้หากปล่อยให้อิรักกระทำโดยไม่มีมาตรการลงโทษ นอกจากนี้แล้วการกระทำของอิรักก็ยังถูกมองจากชาติมหาอำนาจตะวันตกว่าเป็นภัยคุกคามต่อการขนส่งน้ำมันไปหล่อเลี้ยงเศรษฐกิจของโลกโดยตรงด้วย

ด้วยเหตุนี้สหรัฐอเมริกาจึงทำตัวเป็นผู้นำในการระดมชาติมหาอำนาจตะวันตกทั้งหลายเข้าร่วมเป็นพันธมิตรทำการต่อต้านการเข้ายึดครองคูเวตของอิรักโดยที่ชาติมหาอำนาจตะวันตกเหล่านี้ต่างมีสมานฉันท์ร่วมกันอย่างเต็มที่โดยแทบไม่มีชาติใดต่อต้านนโยบายนี้เลย

เมื่อสหรัฐอเมริกาได้รับการสนับสนุนจากพันธมิตรชาติมหาอำนาจตะวันตกเหล่านี้ผ่านทางองค์การสหประชาชาติ (United Nations) แล้ว จึงดำเนินการใช้มาตรการคว่ำบาตร (Sanctions) ต่าง ๆ ต่ออิรัก ครั้นมาตรการคว่ำบาตรต่ออิรักนี้ไม่เป็นผลและอิรักไม่ยอมถอนกำลังทหารออกจากคูเวตตามเส้นตายของสหประชาชาติ สหรัฐอเมริกาและพันธมิตรจึงใช้แสนยานุภาพอันเกรียงไกรที่หนุนเนื่องโดยเทคโนโลยีที่ก้าวหน้ายิ่งเข้าบดขยี้กองทัพของอิรัก และขับไล่ออกจากคูเวตได้สำเร็จอย่างง่ายดาย

สงครามครั้งนี้เรียกว่าสงครามอ่าว (Gulf War) ได้สร้างความอกสั่นขวัญแขวนแก่ชาวโลก เพราะเกรงกลัวว่าจะลุกลามเป็นสงครามโลกครั้งที่ ๓

กองทัพของฝ่ายพันธมิตรมิได้เข้ายึดครองอิรักหรือล้มล้างรัฐบาลอิรักแต่อย่างใด ส่วนค่าใช้จ่ายในการสงครามคราวนี้มหาอำนาจพันธมิตรก็ได้ช่วยกันแบกรับภาระ โดยอังกฤษและฝรั่งเศสส่งทหารเข้าสมทบในกองกำลังของฝ่ายพันธมิตร ในขณะที่ญี่ปุ่นและเยอรมนีให้ความช่วยเหลือทางการเงิน

บรรทัดฐานที่สร้างขึ้นเมื่อเกิดสงครามอ่าว และระเบียบโลกใหม่

สงครามอ่าวได้ก่อให้เกิดบรรทัดฐานที่มีคุณค่าสำหรับอนาคต คือ (๑) ชาติที่รุกรานอย่างอิรักจะถูกลงโทษ (๒) ให้ความเคารพในอธิปไตย และบูรณภาพแห่งดินแดนของชาติ (ทั้งของคูเวตและของอิรัก) (๓) ใช้ประโยชน์จากคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ และ (๔) ความมุ่งมั่นของสหรัฐอเมริกาที่จะเป็นแกนนำในการจัดระเบียบโลกหลังสงครามเย็น ซึ่งประธานาธิบดีบุช (ผู้พ่อ) ได้ตั้งชื่อว่า ระเบียบโลกใหม่ (New World Order)

ความจริงบุคคลแรกที่มีคุณูปการต่อการสร้างระเบียบโลกใหม่คือประธานาธิบดี แฟรงกลิน ดี. รูสเวลต์ แห่งสหรัฐอเมริกาในทศวรรษปี ๑๙๔๐ ครั้งนั้นประธานาธิบดีรูสเวลต์ต้องการให้มีการร่วมมือกันระหว่างชาติมหาอำนาจโดยการนำของสหรัฐอเมริกาผ่านทางองค์การสหประชาชาติที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่ ภายหลังจากความพ่ายแพ้ของเยอรมนีและญี่ปุ่น และช่วยกันสร้างชาติทั้งสองนี้ให้เป็นชาติประชาธิปไตยให้จงได้

การล่มสลายของสหภาพโซเวียต และวิวัฒนาการหลังจากนั้น

การล่มสลายของสหภาพโซเวียตเกิดขึ้นภายหลังจากสงครามอ่าวยุติลงเพียงไม่กี่เดือน โดยที่ ๑๕ สาธารณรัฐ ซึ่งเคยประกอบเข้าเป็นสหภาพโซเวียตต่างก็ได้เริ่มถอนอำนาจคืนจากรัฐบาลกลางที่อ่อนแอ และได้ประกาศตนเป็นรัฐเอกราช เมื่อเกิดเหตุการณ์นี้ขึ้นก็ได้เกิดปัญหาตามมา นับตั้งแต่ปัญหาเรื่องขอบเขตอำนาจของแต่ละรัฐเรื่อยไปจนถึงการแบ่งปันทรัพย์สินของแต่ละรัฐ ๓ สาธารณรัฐในคาบสมุทรบอลติก (เอสทัวเนีย ลัตเวีย และลิทัวเนีย) ซึ่งเพิ่งถูกผนวกเข้าไปอยู่กับสหภาพโซเวียตในทศวรรษปี ๑๙๔๐ ได้ปลีกตัวออกไปอยู่ต่างหาก ส่วนอีก ๑๒ สาธารณรัฐได้ดำเนินการเจรจากันอยู่นานภายใต้การนำของ นายมิกฮาอิล กอร์บาชอฟ เพื่อก่อตั้งสมาพันธรัฐ (Confederation) ซึ่งมีรูปแบบกำหนดให้สาธารณรัฐต่าง ๆ มีความเข้มแข็ง ส่วนรัฐบาลกลางมีความอ่อนแอโดยมีอำนาจในการควบคุมน้อยลง

สนธิสัญญาสหภาพ (Union Treaty) ที่ได้วางรูปแบบคร่าวๆ ของโครงสร้างใหม่ของสมาพันธรัฐไม่เป็นที่พึงพอใจของบรรดาพวกหัวรุนแรงในรัฐบาลกลางสหภาพโซเวียตเท่าจนนำไปสู่ความพยายามก่อรัฐประหารยึดอำนาจในปี ค.ศ. ๑๙๙๑ แต่รัฐประหารครั้งนี้ซึ่งถูกต่อต้านอย่างแข็งขันจากพวกหัวใหม่

ภายใต้การนำของนายบอริส เยลต์ซิน ประธานาธิบดีแห่งรัสเซีย จึงประสบกับความล้มเหลว และเป็นตัวเร่งให้เกิดการล่มสลายของสหภาพโซเวียตรวดเร็วยิ่งขึ้น

หลังจากนั้นแล้วก็ได้มีการยอมรับลัทธิทุนนิยมและประชาธิปไตยเข้าเป็นรากฐานของระบบเศรษฐกิจและระบบการเมืองของรัฐอดีตสหภาพโซเวียตต่างๆ อดีตสาธารณรัฐของสหภาพโซเวียตเหล่านี้ต่างก็แยกตนเป็นรัฐเอกราชแต่ก็ได้รวมตัวกันเป็นโครงสร้างการประสานความร่วมมือหลวมๆ เรียกว่า เครือรัฐเอกราช (The Commonwealth of Independent States) ในบรรดาอดีตสาธารณรัฐของสหภาพโซเวียตทั้งหลาย มีเพียง ๓ สาธารณรัฐในคาบสมุทรบอลติกเท่านั้นที่ได้เป็นสมาชิกของเครือรัฐเอกราชที่ก่อตั้งขึ้นมาใหม่นี้ ส่วนรัสเซียและเบลารุสได้รวมตัวกันมีสถานะเป็นกึ่งสหภาพเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๐

ความสัมพันธ์ระหว่างมหาอำนาจตะวันตกกับรัสเซียหลังเริ่มต้นยุคหลังสงครามเย็น

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตะวันตกกับรัสเซียและอดีตสาธารณรัฐโซเวียตอื่น ๆ หลังเริ่มต้นยุคหลังสงครามเย็นนี้ มีลักษณะไม่ค่อยจะสนิทสนมกันมากนัก เพราะข้างประเทศตนเองก็มีปัญหาทางเศรษฐกิจของตนเอง ประกอบกับมีความรู้สึกว่ารूसเซียมีความจำเป็นต้องปฏิรูปภายในของตนมากกว่า มีความจำเป็นที่จะได้รับความช่วยเหลือทางการเงินและทางเศรษฐกิจจากภายนอก ดังนั้นประเทศตะวันตกจึงได้ให้ความช่วยเหลืออย่างจำกัดแก่รัสเซียและอดีตสาธารณรัฐโซเวียตอื่น ๆ ทั้ง ๆ ที่ประเทศเหล่านี้ต่างก็ประสบปัญหามาตรฐานการครองชีพของประชาชนตกต่ำอย่างรุนแรงในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่จะก้าวไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย

นอกจากนี้แล้วประเทศตะวันตกก็เกิดความหวาดหวั่นที่รัสเซียใช้นโยบายแข็งกร้าวเข้าปราบปรามพวกขบวนการแยกดินแดนในจังหวัดเชนยาของรัสเซียในปี ค.ศ. ๑๙๙๕ และ ๑๙๙๙ ข้างฝ่ายผู้นำรัสเซียเองก็กลัวว่าการขยายตัวขององค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือหรือนาโต (NATO) เข้าไปในพื้นที่ยุโรปตะวันออกจะนำไปสู่การวางกองกำลังของนาโตไว้เป็นภัยคุกคามตามแนวพรมแดนของรัสเซีย ในขณะที่เดียวกันนี้ ญี่ปุ่นและรัสเซียก็ยังไม่สามารถตกลงเรื่องข้อพิพาทเรื่องดินแดนที่คาราคาซังกันมาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองยุคนี้ได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีปัญหาต่างๆ เหล่านี้ระหว่างกัน แต่บรรดามหาอำนาจแห่งโลกก็ได้เพิ่มพูนความร่วมมือระหว่างกันภายหลังสงครามเย็นยุคหลังมากยิ่งขึ้น รัสเซียได้รับการยอมรับให้เป็นรัฐสืบทอดอำนาจของสหภาพโซเวียต และได้ที่นั่งในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ทั้งรัสเซียและสหรัฐอเมริกาได้ทำการลดอาวุธนิวเคลียร์ครั้งใหญ่ในทศวรรษ ปี ๑๙๙๐

เหตุการณ์วุ่นวายภายหลังการล่มสลายของยูโกสลาเวีย

ความหวังที่จะสร้าง “ระเบียบโลกใหม่” หลังสงครามเย็นมีขึ้นไม่นาน โลกก็ต้องเผชิญเหตุการณ์ที่ไม่พึงปรารถนาขึ้นอีก กล่าวคือหลังสงครามอ่าวในปี ค.ศ. ๑๙๙๑ อดีตประเทศยูโกสลาเวียถึงแก่การล่มสลาย สาธารณรัฐต่าง ๆ ที่เคยประกอบเป็นยูโกสลาเวียได้ประกาศตนเป็นเอกราช ชาวเซิร์ฟ (Serbs) ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในโครเอเชียและบอสเนีย ได้เข้ายึดดินแดนหนึ่งในสามของโครเอเชีย และดินแดนสองในสามของบอสเนียแล้วจัดตั้งดินแดนเรียกว่า “เซอร์เบียใหญ่ (Greater Serbia)” โดยมีระบอบการปกครองแบบสาธารณรัฐเป็นประเทศเพื่อนบ้านของเซอร์เบีย

และโดยความช่วยเหลือจากเซอร์เบียซึ่งควบคุมกองทัพของยูโกสลาเวีย กองกำลังของชาวเซิร์ฟก็ได้เข้าเข่นฆ่าชาวบอสเนียและชาวโครเอเชียที่มีได้มีเชื้อสายเซิร์ฟหลายหมื่นคนในดินแดนที่นำมาผนวก รวมเข้าด้วยกันเหล่านี้ และได้ขับไล่ชาวบอสเนียและชาวโครเอเชียที่มีได้มีเชื้อสายเซิร์ฟหลายล้านคนออกไปจากดินแดนเหล่านี้ด้วยทั้งนี้เพื่อสร้างรัฐใหม่ที่มีชาติพันธุ์บริสุทธิ์เพียงชาติพันธุ์เดียว

ประชาคมระหว่างประเทศได้ให้การรับรองเอกราชของโครเอเชียและบอสเนีย และให้การยอมรับให้ทั้งสองชาตินี้เป็นสมาชิกของสหประชาชาติ กับทั้งได้ผ่านมติคณะมนตรีความมั่นคงฉบับเพื่อปกป้องบูรณภาพแห่งดินแดนและประชาชนพลเรือนของทั้งสองชาตินี้

แต่ในกรณีที่เกิดขึ้นครั้งนี้มีลักษณะตรงกันข้ามกับสงครามอ่าว กล่าวคือ ประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ ไม่มีความประสงค์จะร่วมมือทำสงครามปกป้องบอสเนีย แต่หาได้พยายามที่จะขีตวงจำกัดความขัดแย้งโดยแสดงบทบาทเป็นกลางโดยเป็นผู้รักษาสันติภาพ และผู้เป็นกลางไกลเกลี่ย ได้ทำการเสนอแผนสันติภาพบ้าง คว้าบาตรทางเศรษฐกิจบ้าง ให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจบ้าง และเรื่องอื่น ๆ บ้าง

แต่ปรากฏว่ามาตรการเหล่านี้ไม่สามารถบังคับให้กองกำลังเซิร์ฟถอนตัวออกไปได้ ความเป็นกลางระหว่างประเทศรวมทั้งการห้ามส่งอาวุธ (Armed Embargo) ได้ใช้บังคับทั้งกับบอสเนียที่ไม่ติดอาวุธ และเซอร์เบียที่ติดอาวุธอย่างหนักเสมอเหมือนกัน แม้ว่าจะมีมติของสหประชาชาติประกาศว่าเซอร์เบียเป็นชาติที่รุกรานออกมาก็ตาม สหประชาชาติได้ส่งกองกำลังรักษาสันติภาพเกือบ ๔๐,๐๐๐ นายไปยังบอสเนียและโครเอเชีย โดยต้องเสียค่าใช้จ่ายปีละกว่า 1 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ข้างองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (นาโต) ก็ได้ข่มขู่ว่าจะใช้ปฏิบัติการทางทหารอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ต้องเลิกปฏิบัติการปฏิบัติการเมื่อคำนึงถึงว่าจะต้องเสียค่าใช้จ่ายที่สูงมาก

การแก้ไขวิกฤติการณ์ในโคโซโวของมหาอำนาจตะวันตก

ในปี ค.ศ. ๑๙๙๕ กองกำลังเซอร์เบียได้เข้ายึดครองพื้นที่ปลอดภัย (Safe Areas) ๒ แห่งที่กำหนดโดยสหประชาชาติในบอสเนียทางภาคตะวันออก และได้ขับไล่พวกผู้หญิงและสังหารพวกผู้ชาย

หลายพันคน แต่ต่อมาสถานการณ์การรบได้เกิดการพลิกผันกองกำลังฝ่ายเซิร์ฟเป็นฝ่ายเพลี่ยงพล้ำ ความกลัวว่าสงครามจะขยายตัวประกอบกับแรงกดดันจากการไกล่เกลี่ยตั้งประธานาธิบดี สหรัฐอเมริกาเป็นแรงผลักดันให้นานาชาติต้องแข่งขันในนโยบายระหว่างประเทศในบอสเนียมากยิ่งขึ้น การทิ้งระเบิดของนาโตเป็นเวลาสองสัปดาห์ (เป็นการปฏิบัติการทางทหารเป็นครั้งแรกของฝ่ายพันธมิตร ตะวันตก) ได้บีบบังคับให้กองกำลังบอสเนียยินยอมทำข้อตกลง

คณะผู้เจรจาของสหรัฐอเมริกาได้ดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามข้อตกลงเดย์ตัน (Dayton Agreement) ซึ่งกำหนดให้บอสเนียทั้งหมดเป็นประเทศหนึ่งเดียวแต่ก็ให้กองกำลังเซิร์ฟมีอิสระบนดินแดน หนึ่งหนึ่งของบอสเนีย กองกำลังติดอาวุธขนาดหนักจำนวน ๖๐,๐๐๐ นาย ซึ่งเกือบทั้งหมดมาจากองค์การ นาโต (จำนวน ๒๐,๐๐๐ นายจากสหรัฐอเมริกา) ได้เข้าไปจัดการให้มีการหยุดยิง แต่ก็มีได้ดำเนินการให้ ผู้ลี้ภัยเดินทางกลับภูมิลำเนาเดิมและก็มีได้มีการจับกุมอาชญากรสงคราม กองกำลังนานาชาติเหล่านี้ได้ ต่ออายุการประจำการอยู่ทุกปีเพราะเกรงกลัวว่าหากถอนตัวออกไปจะทำให้สงครามปะทุขึ้นมาอีก

ประเทศมหาอำนาจตะวันตกได้ปฏิบัติการอย่างเด็ดขาดฉบับหนึ่งในปี ค.ศ. ๑๙๙๙ เมื่อกองกำลัง เซอร์เบียปฏิบัติการที่เรียกว่า “ชำระล้างทางชาติพันธุ์” (Ethnic Cleansing) ในโคโซโว (Kosovo) จังหวัด หนึ่งในเซอร์เบีย ซึ่งมีประชากรเชื้อสายอัลเบเนียถึง ๙๐ เปอร์เซ็นต์ กองทัพกองโจรปลดปล่อยโคโซโว (Kosovo Liberation Army) ได้ปฏิบัติการทางทหารอย่างรุนแรงเพื่อเรียกร้องขอเอกราชจาก เซอร์เบีย ทางกองกำลังเซอร์เบียจึงได้ตอบโต้ด้วยการสังหารหมู่ประชาชนและบังคับให้ประชาชนอพยพไปอยู่ที่อื่น

หลังจากนโยบายสันติภาพที่เสนอแนะโดยตะวันตกประสบความสำเร็จ ความล้มเหลว องค์การนาโตจึงได้ ปฏิบัติการโจมตีทางอากาศอย่างรุนแรงเป็นเวลานานกว่า ๑๐ สัปดาห์ เนื่องจากทางรัฐบาลเซอร์เบียได้ สังหารโหดประชาชนในโคโซโวอย่างโหดร้ายทารุณ และต่อมานายสโลโบดัน มิโลเชวิช ผู้นำเซอร์เบีย ได้ถูกศาลยุติธรรมของสหประชาชาติที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อสอบสวนคดีของอดีตผู้นำของประเทศยูโกสลาเวีย ตัดสินว่าเป็นอาชญากรสงคราม (และในที่สุดศาลตัดสินคดีเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๑ หลังจากที่เขาหมดอำนาจ แล้ว)

องค์การนาโตถูกวิพากษ์วิจารณ์จากทั้งรัสเซียและจีนว่า ปฏิบัติการโดยปราศจากการรับมอบ อำนาจจากสหประชาชาติ และเข้าแทรกแซงกิจการภายในของเซอร์เบีย (เพราะประชาคมระหว่าง ประเทศและสหประชาชาติถือว่าโคโซโวเป็นส่วนหนึ่งของเซอร์เบีย ซึ่งแตกต่างจากกรณีของบอสเนีย) นอกจากนี้แล้วองค์การนาโตก็ยังถูกประณามว่าทำการทิ้งระเบิดผิดเป้าไปโดนสถานเอกอัครราชทูตจีนใน ยูโกสลาเวีย อันเป็นเหตุให้ชาวจีนในประเทศจีนผู้มีเลือดชาตินิยมเดินขบวนต่อต้านสหรัฐอเมริกา

ในที่สุด กองกำลังเซอร์เบียก็ได้ถอนตัวจากโคโซโวและและถูกแทนที่โดยกองกำลังนานาชาติ โดยการนำขององค์การนาโต ผู้ลี้ภัยส่วนใหญ่เดินทางกลับภูมิลำเนาเดิม ทว่าชะตากรรมของจังหวัดโคโซโว

ยังถูกปล่อยให้คาราคาซัง โดยที่ไม่สามารถตกลงกันได้ ประธานาธิบดี จอร์จ ดับเบิลยู. บุช แห่งสหรัฐอเมริกา ซึ่งอยู่ในระหว่างเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีอีกสมัยหนึ่งมีนโยบายที่จะถอนทหารสหรัฐออกจากคาบสมุทรบอลข่าน แต่ก็ได้เปลี่ยนใจที่จะไม่ถอนทหารดังกล่าวเมื่อได้รับการเลือกตั้งให้กลับคืนสู่ตำแหน่งอีกสมัยหนึ่งเพราะการถอนทหารจะสร้างความไร้เสถียรภาพของภูมิภาคส่วนนั้นและจะสร้างความอ่อนแอแก่องค์การนาโต

ปฏิบัติการของมหาอำนาจตะวันตกในแอฟริกา

การแทรกแซงทางทหารของฝ่ายตะวันตกหลังปี ค.ศ. ๑๙๙๐ นอกเหนือจากจะกระทำในภูมิภาคที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ คืออ่าวเปอร์เซีย และในอดีตประเทศยูโกสลาเวียดังกล่าวแล้ว ก็ยังเกิดขึ้นในภูมิภาคแอฟริกา กล่าวคือ ในโซมาเลีย โดยอาศัยข้ออ้างเพื่อสร้าง “ระเบียบใหม่ของโลก” อีกเช่นเคย กองกำลังพันธมิตรหลายแสนคนได้ถูกส่งเข้าไปช่วยปราบปรามการสู้รบระหว่างฝ่ายต่าง ๆ และทำการส่งสิ่งบรรเทาทุกข์ไปให้แก่ประชาชนเป็นจำนวนมากที่กำลังอดอยาก แต่พอกองกำลังที่ส่งไปเหล่านี้ถูกดึงเข้าไปให้มีส่วนในการสู้รบและเกิดความสูญเสียขึ้น สหรัฐอเมริกาก็ได้รับสั่งให้มีการถอนทหารเหล่านั้นกลับทันที

ในราววันดาในปี ค.ศ. ๑๙๙๔ มีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์พลเรือนกว่าครึ่งล้านคนในเวลาเพียงไม่กี่สัปดาห์ แต่ประชาคมโลกกลับวางเฉย มหาอำนาจทั้งหลายซึ่งเช็ดขยาดจากความล้มเหลวที่เคยเกิดขึ้นในกรณีของโซมาเลียและบอสเนียจึงได้ตัดสินใจว่าเหตุการณ์ไม่ถึงขั้นคุกคามผลประโยชน์อันยิ่งยวดของโลก แต่พอถึงปี ค.ศ. ๑๙๙๗ ความขัดแย้งในราววันดาได้ลุกลามเข้าไปในซาอีร์ ประเทศเพื่อนบ้าน (ปัจจุบันคือประเทศคองโกประชาธิปไตย) โดยฝ่ายกบฏได้โค่นล้มเผด็จการผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวง บรรดาประเทศเพื่อนบ้านต่าง ๆ ได้ถูกดึงให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการสู้รบ แต่ประชาคมระหว่างประเทศก็ยังไม่สนใจแม้ว่าสถานการณ์จะเลวร้ายและมีบุคคลพลเรือนเสียชีวิตจำนวนมากก็ตาม สหรัฐอเมริกาได้เข้าแทรกแซงทางทหารในเฮติ เพื่อช่วยให้ประธานาธิบดีที่ผ่านการเลือกตั้งได้กลับคืนสู่อำนาจ แต่ก็ได้ปล่อยให้สถานการณ์คาราคาซังอีกหลายปีหลังจากนั้น

ความสัมพันธ์ระหว่างมหาอำนาจตะวันตกกับรัสเซียภายหลังประธานาธิบดีปูตินขึ้นสู่อำนาจ

นายวลาดีเมียร์ ปูติน ได้เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีรัสเซียต่อจากนายเยลต์ซินในปี ค.ศ. ๑๙๙๙ และสงครามปราบปรามกบฏเชเชนของนายปูตินก็เป็นที่ยินยอมของชาวรัสเซียเป็นอย่างดี แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำในรัสเซียแต่ความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียกับสหรัฐอเมริกาก็ต้องเผชิญกับการท้าทายจากผลประโยชน์ที่ขัดกัน ในหลายภูมิภาค รัสเซียมีความเห็นว่า ฝ่ายตะวันตกไม่เพียงแต่ให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการเงินเพียงแค่นิดหน่อยแก่รัสเซียเท่านั้น แต่ยังพยายามที่จะขยายพรมแดนของนาโต

มาทางตะวันออกอยู่เรื่อย ๆ นอกจากนั้นแล้วยังสนับสนุนให้มีการสร้างท่อน้ำมันใหม่ เพื่อส่งน้ำมันจากอดีตสาธารณรัฐโซเวียตต่าง ๆ ไปยังผู้บริโภคน้ำมันชาวตะวันตกโดยไม่ผ่านดินแดนของรัสเซีย อีกทั้งยังได้วิพากษ์วิจารณ์การทำสงครามของรัสเซียในจังหวัดเชนยาของรัสเซียเอง ทั้งๆที่ฝ่ายตะวันตกเองได้ปฏิบัติภารกิจตีทางทหารของตนอยู่ทั่วโลกโดยเป็นการกระทำตามลำพังปราศจากการยินยอมจากชาติใด ๆ นอกจากนั้นฝ่ายตะวันตกก็ยังได้วางแผนที่จะริเริ่มติดตั้งระบบป้องกันขีปนาวุธที่ขนย้ายออกมาตามสนธิสัญญาเอบีเอ็ม (ABM Treaty) กลับไปไว้ตามแนวพรมแดนของรัสเซีย

ความไม่ลงรอยกันของสหรัฐอเมริกากับมหาอำนาจอื่น ๆ

ในปี ค.ศ. ๒๐๐๑ ความขัดแย้งบังเกิดขึ้นระหว่างสหรัฐอเมริกากับทั้งจีนและชาติยุโรป โดยที่ข้างสหรัฐอเมริกามีจุดยืนที่ขัดแย้งกับประเทศอื่นในประชาคมโลกในเรื่องต่อไปนี้ คือ ๑) การป้องกันขีปนาวุธ ๒) สนธิสัญญาเกียวโตว่าด้วยความร้อนของโลก ๓) สนธิสัญญาห้ามมีอาวุธชีวภาพ ๔) ข้อเสนอห้ามการขายอาวุธระหว่างประเทศ ๕) ข้อเสนอให้มีการจัดตั้งศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศ (เพื่อใช้แทนศาลอาชญากรรมสงครามเฉพาะกิจ) ๖) ข้อเสนอให้มีการห้ามหาคาตยาสูบในประเทศยากจน และก็ยังมียุทธศาสตร์ที่บ่งบอกว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนย้ายมิติระหว่างมหาอำนาจต่าง ๆ กล่าวคือ รัสเซียและจีนได้ลงนามในสนธิสัญญามิตรภาพในปี ค.ศ. ๒๐๐๑ ส่วนประเทศต่างๆ ในยุโรปก็ได้ช่วยกันลงคะแนนเสียงคัดค้านมิให้สหรัฐอเมริกานำกรณีการสำคัญของการสหประชาชาติถึง ๒ คณะ

ผู้ก่อการร้ายโจมตีสหรัฐอเมริกาเมื่อ ๑๑ กันยายน ค.ศ. ๒๐๐๑ และสมานฉันท์ของชาติตะวันตก

ประเด็นความแบ่งแยกระหว่างมหาอำนาจโลกได้ลดลงเมื่อสหรัฐอเมริกาถูกโจมตีโดยผู้ก่อการร้ายเมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ค.ศ. ๒๐๐๑ การโจมตีครั้งนี้ได้ทำลายตึกเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ในมหานครนิวยอร์กและตึกเพนตากอนกระทรวงกลาโหมในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ทำให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนหลายพันคนทั้งชาวอเมริกันและชาวต่างประเทศประมาณ ๖๐ ประเทศ การโจมตีครั้งนี้ทำให้ชาติต่าง ๆ ทุกชาติหันมาให้การสนับสนุนสหรัฐอเมริกา เพราะมีความตระหนักว่าลัทธิก่อการร้ายเป็นภัยคุกคามต่อระบบระหว่างรัฐโดยตรง ประธานาธิบดีบุชจึงได้ประกาศ “สงครามต่อลัทธิก่อการร้าย (war on terrorism) ซึ่งถูกคาดหวังว่าจะต้องกินเวลาการทำสงครามหลายปีและอาณาเขตของสงครามก็จะกระจายไปตามทวีปต่าง ๆ จะมีการใช้ทั้งอาวุธปกติและอาวุธนิวเคลียร์ ในช่วงปลายปี ค.ศ. ๒๐๐๑ กองกำลังของสหรัฐอเมริกา อังกฤษและกองกำลังพันธมิตรก็ได้ขับไล่รัฐบาลตาลีบันออกไปจากอำนาจในอัฟกานิสถาน ซึ่งรัฐบาลตาลีบันนี้ได้ให้ที่พักพิงและให้การสนับสนุนเครือข่ายอัลกออิดะ (โดยการนำของนายโอซามา บิน ลาดิน) ผู้รับผิดชอบต่อการโจมตีสหรัฐอเมริกา”

ความแตกแยกระหว่างสหรัฐอเมริกาและอังกฤษกับมหาอำนาจอื่นในสงครามอิรัก

อย่างไรก็ตาม ความแตกแยกระหว่างมหาอำนาจได้ปรากฏอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากสหรัฐอเมริกาและอังกฤษพยายามที่จะรวมตัวเป็นพันธมิตรกันเพื่อใช้กำลังขับไล่นายซัดดัม ฮุสเซน แห่งอิรักในต้นปี ค.ศ. ๒๐๐๓ ฝรั่งเศสและเยอรมนี (รวมทั้งรัสเซียและจีน) ได้คัดค้านการทำสงครามในครั้งนี้อย่างรุนแรง ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีผู้เดินขบวนคัดค้านหลายล้านคนทั่วโลก รวมทั้งมติมหาชนในยุโรปก็ได้คัดค้านอย่างรุนแรงด้วย ในขณะที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาเรียกฝรั่งเศสและเยอรมนีว่า “ยุโรปเก่า” (Old Europe) และเรียกประเทศที่นิยมอเมริกันในแถบยุโรปตะวันออกที่เพิ่งจะเข้ามาเป็นสมาชิกนาโตว่า “ยุโรปใหม่” (new Europe) สงครามในครั้งนี้ได้สร้างความแตกแยกให้แก่พันธมิตรในแถบแอตแลนติกเหนือและได้ทำลายความใฝ่ฝันของฝรั่งเศสที่จะเป็นผู้นำในการดำเนินนโยบายต่างประเทศยุโรปที่มีเอกภาพลงอย่างสิ้นเชิง นอกจากนั้นแล้วสงครามอิรักก็ยังได้ทำลายบทบาทในการรักษาความมั่นคงของสหประชาชาติยุคหลังสงครามเย็นลงด้วย เนื่องจากฝ่ายพันธมิตรโดยการนำของสหรัฐอเมริกาได้เดินทางทำสงครามแม้ว่าจะประสบกับความล้มเหลวไม่สามารถได้รับมอบอำนาจในการทำสงครามจากคณะมนตรีความมั่นคงก็ตาม

สงครามอิรักครั้งนี้ใช้เวลาเพียงสั้น ๆ และได้รับชัยชนะแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด อิรักถูกโจมตีโดยกองทัพสหรัฐอเมริกาที่มีกำลังพลถึง ๒๕๐,๐๐๐ นาย และพร้อมด้วยเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าเป็นอย่างยิ่ง ประชาชนชาวอิรักได้ให้การต้อนรับการยุติการปกครองแบบเผด็จการของรัฐบาลของนายซัดดัม ฮุสเซน อย่างเดียวกับที่ชาวอัฟกานิสถานให้การต้อนรับการสิ้นสุดของระบอบการปกครองของตาลีบันในอัฟกานิสถานเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๑ แต่สงครามนี้ก็มิได้เป็นเชื้อปะทุสร้างความรู้สึกต่อต้านสหรัฐอเมริกาขึ้นมา โดยเฉพาะในหมู่ประชาชนในประเทศมุสลิมทั้งหลาย เช่น ที่อียิปต์และปากีสถาน เป็นต้น กองทัพพันธมิตรอันประกอบด้วยกองทัพของสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ญี่ปุ่น และชาติอื่น ๆ ได้เข้ายึดครองอิรักและทำการกวาดล้างกลุ่มต่อต้านอย่างต่อเนื่อง และทำการฟื้นฟูบูรณะประเทศไปพร้อม ๆ กัน โดยไม่มีกำหนดเวลาที่จะถอนกำลังออกเป็นที่แน่นอน ในขณะที่เดียวกันนี้ สหรัฐอเมริกาก็ได้เผชิญกับวิกฤตการณ์ใหม่อีก อย่างหนึ่งเนื่องจากเกาหลีเหนือได้เริ่มโครงการอาวุธนิวเคลียร์ของตน และได้ผลิตระเบิดนิวเคลียร์ราว ๖ ลูกในปี ค.ศ. ๒๐๐๓ เพื่อนำไปขายให้แก่ชาติต่าง ๆ ในขณะที่ทางฝ่ายอัลกออิดะก็ได้นำดำเนินการโจมตีวางระเบิดตามจุดต่าง ๆ อยู่ทั่วโลกในปี ค.ศ. ๒๐๐๓ นี้ก็อีกเหมือนกัน

ยุคหลังสงครามเย็นมีความสงบสุขและมีการสร้างเสริมทางอาวูรน้อยกว่า ยุคสงครามเย็น

ดังกล่าวนี้อาจเห็นได้ว่า ยุคหลังสงครามเย็นนี้เป็นยุคที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง มีสงครามระเบิดขึ้นอย่างชนิดเกินความคาดหมาย และสงครามมีระดับความเข้มข้นรุนแรงมากอยู่ทั่วโลก

อย่างเช่นที่บอสเนีย ราวันดา และแม้กระทั่งที่มหานครนิวยอร์ก เป็นยุคที่มีความซับซ้อนและยากที่จะคาดการณ์ถึงผลของมัน จนทำให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจในนโยบายของสหรัฐอเมริกาปวดเศียรเวียนเกล้า มีความไม่ใฝ่ฝันอยากให้โลกกลับคืนสู่ยุคที่การเมืองโลกดำเนินตามกฎเกณฑ์ที่ง่าย ๆ บนรากฐานของระเบียบโลกแบบสองขั้วอำนาจ (Bipolar World Order) อีกครั้งหนึ่ง แต่อย่างไรก็ดี แม้ระเบียบโลกใหม่จะเต็มไปด้วยความซับซ้อนแต่ยุคหลังสงครามเย็นนี้ก็ถือได้ว่าเป็นยุคที่มีสันติสุขมากกว่ายุคสงครามเย็น การใช้จ่ายทางการทหารทั่วโลกลดลงราวหนึ่งในสามจากรายจ่ายที่เคยขึ้นสูงสุดในทศวรรษปี ๑๙๙๐ แม้ว่ารายจ่ายทางการทหารนี้จะเริ่มสูงขึ้นอีกครั้งหนึ่งนับแต่ปี ค.ศ. ๒๐๐๑ ก็ตาม สงครามแบบเก่าเมื่อเกิดขึ้นก็ยุติลงได้รวดเร็วกว่า ส่วนสงครามแบบใหม่ก็เกิดขึ้นได้ยากกว่า ในภูมิภาคละตินอเมริกา ในแถบรัสเซียและยุโรปตะวันออกไม่มีสงครามระหว่างประเทศที่สำคัญ ๆ เกิดขึ้นเลย ชาติต่าง ๆ เหล่านี้ต่างเข้ามารวมอยู่ในเขตสันติภาพที่กินอาณาบริเวณของอเมริกาเหนือ ยุโรปตะวันตก ญี่ปุ่น/แปซิฟิก และจีน

ว่าโดยสรุป ทว่าทั้งโลกแทบไม่มีการสงครามระหว่างประเทศ จะมีระดับการสู้รบที่ “ร้อนแรง” เป็นจุด ๆ บ้าง ที่แอฟริกา ตะวันออกกลาง และเอเชียใต้ สงครามนองเลือดที่เคยมีมายาวนานในแอฟริกา โดยเฉพาะที่โมซัมบิก เอธิโอเปีย และเอริเทรีย ยุติลงอย่างสิ้นเชิง ความขัดแย้งระหว่างอิสราเอลกับปาเลสไตน์มีแนวโน้มที่จะมีสันติภาพในทศวรรษปี ๑๙๙๐ แต่สถานการณ์ได้เลวร้ายลงอีกครั้งในปี ค.ศ. ๑๙๙๐ หลังจากมีการละเมิดข้อตกลง มีการลงนามข้อตกลงสันติภาพยุติสงครามที่เกิดขึ้นในหลายประเทศ ลัทธิชาตินิยมของเซอร์เบียที่เคยสั่นคลอนระเบียบโลกในทศวรรษปี ๑๙๙๐ ก็สงบระงับลงจากการปฏิบัติการของนานาชาติและการยินยอมปฏิบัติตามของชาวเซอร์ฟเอง ระเบียบโลกในทศวรรษปี ๑๙๙๐ จึงถือได้ว่าเป็นยุคที่สงบสุขได้ โดยที่ไม่ปรากฏว่ามีสงครามรุกรานหรือเกิดสงครามใหญ่แต่อย่างใด

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์

ในด้านความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ยุคหลังสงครามเย็นนี้เป็นยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ประเทศต่างๆทั่วโลกมีบูรณาการเข้าสู่ตลาดโลก ทำให้เกิดผลทั้งทางดีและทางไม่ดี มีศูนย์กลางการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแห่งใหม่ ๆ เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนต่าง ๆ ของเอเชีย มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงมากในทศวรรษปี ๑๙๙๐ (แม้ว่าจะมีการถดถอยมากในปี ค.ศ. ๑๙๙๗) ในขณะที่เดียวกัน ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างคนรวยกับคนจนมีการขยายตัวมากยิ่งขึ้นทั้งในระดับโลก และระดับประเทศ (รวมทั้งในสหรัฐอเมริกา) โลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการต่อต้านขึ้นในหมู่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบหรือในหมู่คนที่มีความเชื่อว่าเอกลักษณ์ของพวกเขาถูกคุกคามจากอิทธิพลของต่างชาติ การเกิดขึ้นของความรู้สึกทางชาตินิยมและความขัดแย้งทางชาติพันธุ์และศาสนาซึ่งส่งผลในรูปแบบที่มีความรุนแรงป่าเถื่อนมีผลส่วนหนึ่งมาจากแรงต่อต้านนี้เอง และจากแรงต่อต้านนี้อีกเหมือนกันก็ยังได้เกิดขบวนการต่อต้านโลกาภิวัตน์ที่นำโดยลัทธิทุนนิยมขึ้นอีกเช่นเดียวกัน

สถานะของจีนในยุคหลังสงครามเย็น

จีนกำลังกลายเป็นศูนย์กลางของการเมืองโลกมากยิ่งขึ้นในยุคหลังสงครามเย็นนี้ เพราะจีนมีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาลและมีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วมาก ข้อนี้ทำให้จีนกลายเป็นมหาอำนาจ “ดาวรุ่ง” (Rising Power) ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ทานผู้รู้เปรียบเทียบกับว่าเหมือนการเจริญรุ่งเรืองของเยอรมนีเมื่อศตวรรษที่แล้ว ในทางประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงดุลอำนาจเช่นนี้จะสร้างความไร้เสถียรภาพในระบบระหว่างประเทศเสมอ ปัจจุบันจีนเป็นมหาอำนาจเพียงชาติเดียวที่ได้มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย จากการที่จีนเคยละเมิดสิทธิมนุษยชน ดังมีตัวอย่างคือรัฐบาลจีนเคยใช้กำลังเข้าปราบปราม เช่นฆ่าพวกเดินขบวนโดยสงบที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน (ในกรุงปักกิ่ง) ในปี ค.ศ. ๑๙๘๙ ทำให้จีนตกเป็นเป้าของการถูกวิพากษ์วิจารณ์จากตะวันตกทั้งจากภาครัฐบาลและจากพวกเอ็นจีโอ (NGO)

จีนมีอำนาจยับยั้ง (Veto Power) ในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (แต่แทบจะไม่เคยใช้อำนาจนี้) และจีนก็ยังเป็นมหาอำนาจนิวเคลียร์ที่มีคลังแสงอาวุธนิวเคลียร์ด้วย จีนหลีกเลี่ยงการเข้าไปมีส่วนร่วมในความขัดแย้งตามภูมิภาคต่าง ๆ หลายภูมิภาค และพยายามสกัดกั้นการแพร่ขยายขีปนาวุธและอาวุธนิวเคลียร์ จีนอ้างกรรมสิทธิ์ในดินแดนในทะเลจีนใต้ซึ่งเป็นแหล่งน้ำมัน แต่จีนก็ไม่เคยเข้าสมรภูมิรบในช่วงเวลา ๒๕ ปีที่ผ่านมา จีนเป็นมหาอำนาจเพียงหนึ่งเดียวจากซีกโลกทางใต้ เพราะขนาดของประชากรและการขยายตัวทางอุตสาหกรรม จึงทำให้จีนเป็นองค์ประกอบสำคัญในอนาคตของแนวโน้มทางสภาพแวดล้อมของโลก เช่น ความร้อนของโลก เป็นต้น จากปัจจัยเหล่านี้เองทำให้จีนจะเป็นเป็นตัวละคร (Actor) สำคัญบนเวทีการเมืองระหว่างประเทศในทศวรรษข้างหน้า

สรุป

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในช่วงที่เพิ่งเริ่มเข้าสู่ยุคหลังสงครามเย็นนี้ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงระหว่างประเทศและเกิดสิ่งใหม่ ๆ ทั้งสิ่งดีและสิ่งไม่ดี แต่ก็ดูเหมือนว่ากฎเกณฑ์และหลักการขั้นพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่นักปราชญ์ทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเคยรู้จักและใช้มานานในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้น ก็ยังมีการใช้ต่อไปแม้ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาและสภาพแวดล้อมใหม่ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก็ตาม.

หนังสืออ้างอิง

Daniel S. Papp. **Contemporary International Relations (Fifth Edition)**. Allyn and Bacon, 1997.

Jack C. Plano & Roy Olton. **The International Relations (Fourth Edition)**. ABC-CLIO Inc.1882.

Joshua S. Goldstein. **International Relations (Brief Second Edition)**. Pearson Longman, 2005.